

O PERSPECTIVĂ ISTORICĂ A DEZVOLTĂRII COMUNICĂRII

A HISTORICAL PERSPECTIVE OF COMMUNICATION DEVELOPMENT

NICUȘOR BONDAR,

profesor, gradul II, liceul *Mihail Sadoveanu*, Borca, România,
doctorand, Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă*

CZU 316.77:654

Din întreaga istorie a comunicării umane rezidă tendința omului spre comunicare și comuniune cu Creatorul său. Prima victorie a omului asupra timpului a fost inventarea scrisului, urmată cronologic de noi invenții: tiparul, presa scrisă, telegraful optic, telegraful electric, alfabetul morse, radioul, fonograful, telefonul, fotografia, cinematografia, televiziunea. Electronica și informatica au jucat un rol esențial în crearea rețelei Internet care a avut ca finalitate apariția presei și a poștei electronice, a website-urilor și evoluția mass-mediei locale la mass-media globală, aceasta sintetizând cele cinci simțuri ale omului și ale societății moderne.

Cuvinte-cheie: comunicare, mass-media, scris, telefon, radio, televiziune, Internet, poștă electronică

Throughout the history of human communication there has been the tendency of man towards communication and communion with his Creator. Man's first victory over time was the invention of writing, chronologically followed by new inventions: the printing press, newspapers, the optical telegraph, the electric telegraph, the Morse alphabet, radio, phonograph, telephone, photography, cinema, television. Electronics and the computer science have played an essential role in creating the Internet that has resulted in the appearance of press and e-mail, websites and the evolution of local media in global media, synthesizing the five senses of man and modern society.

Keywords: communication, mass-media, writing, telephone, radio, television, Internet, e-mail

Introducere

Întreaga istorie a comunicării umane este o istorie a probelor în căutarea metodelor și mijloacelor eficiente pentru împlinirea celei mai profunde și mai importante nevoi ființiale care a fost, este și va rămâne până la sfârșitul veacurilor împărtășirea trăirilor, gândurilor și aspirațiilor prin *comunicare*. Având o ființă bipolară, alcătuită din spirit și materie, omul simte nevoia de a confrunta timpul și spațiul care îl înlănțuie de cele telurice, pentru a afirma eternitatea din sufletul său. De aceea, istoria comunicării umane este o istorie a cuceririi și sfidării timpului și spațiului de către om, care tinde spre comunicare și comuniune cu Ziditorul său.

I. Inventarea scrisului, tiparului și presei

Prima victorie a omului asupra timpului a fost inventarea scrisului, prin care se asigură perenitatea cuvântului. „În jurul anului 4000 î.H., apar primele inscripții cărora li se pot asocia anumite semnificații, în Mesopotamia și Egipt. Majoritatea erau desenate unidimensional, pictate sau gravate pe pereții construcțiilor sau pe alte suprafețe similare. Cu aproximativ 2500 de ani î. H., egiptenii

au descoperit o metodă de a obține un fel de hârtie rezistentă din papirus. În comparație cu piatra, papirusul era extrem de ușor” [1, p. 142-143]. Această descoperire a facilitat răspândirea și înflorirea scrisului, care din sfera sacramentală s-a mutat în sfera publică. Apariția scrisului nu a fost apreciată în unanimitate de către antici ca un progres;unii considerau și nu fără motive că scrisul va aduce un regres intelectual: „Căci *scrisul* va aduce cu sine uitarea în sufletele celor care-l vor deprinde, lenevind-le ținerea de minte; punându-și credința în scris, oamenii își vor aminti dinafară, cu ajutorul unor icoane străine, și nu din lăuntru prin cazna proprie” [1, p. 20].

Răspândirea scrisului a evoluat pe măsura dezvoltării societății antice. S-a simțit nevoia unei tehnici noi de multiplicare a cărților existente. Pentru prima dată tehnica imprimării a fost folosită de chinezi la tipărirea Diamond Sutra, prima carte din lume, în anul 800 d. H.. Abia în anul 1455, în Europa a apărut tiparul, inventat de un obscur aurar din Mainz, Johann Gutenberg. Datorită acestei invenții cartea a devenit un produs public cu o largă circulație ce a inaugurat Epoca Renașterii și a deschis larg ușile pentru promovarea educației populației din clasa de mijloc. Dezvoltarea tiparului a condus în perspectivă la apariția presei cu care se traversează „frontiera comunicării de masă”.

„În secolul al XVI-lea ... guvernul venețian tipărea o mică foaie de știri care putea fi cumpărată cu o gazetă (o monedă micuță). Cuvântul „gazetă”, folosit pentru ziare, s-a păstrat până în zilele noastre.

Un produs mai aproape de ideea noastră de ziar a apărut la începutul anilor 1600, în Germania. Primul ziar de masă *The New York Sun* a luat ființă la 3 septembrie 1833, fiind editat de Benjamin H. Day, un tipograf neînsemnat din New York. Numai în șase luni tirajul ziarului s-a ridicat la 8000 de exemplare zilnic” [2, p. 34].

II. Telegraful

În istoria cuceririi spațiului de către om, ideea comunicării la distanță este foarte veche. „Potrivit legendei, vestea căderii Troiei a fost anunțată în chiar noaptea victoriei la o distanță de cca. 500 de kilometri cu ajutorul focurilor aprinse pe înălțâmi. (...) Cunoscuta expresie românească „a da șfară în țară” atestă folosirea sa și pe la noi, șfara fiind fumul întunecos prin arderea unor materii grase ce servea drept mijloc de a avertiza populația asupra pericolului unei invazii iminente” [3, p. 9].

II.1. Telegraful optic

În 1690, fizicianul francez Guillaume Amontons realizează la Paris, în grădina Luxembourg o primă experiență de comunicare la distanță prin semnalizatori, folosind un limbaj codificat. Acest sistem de comunicare a fost numit telegraf optic. În 1790, Claude Chappe, un tânăr fizician a repus ideea telegrafului optic și, cu ajutorul guvernului francez, a creat primele linii telegrafice capabile să transmită diferite mesaje în mai multe orașe din Franța.

II.2. Telegraful electric

După o scurtă dezvoltare pe care a cunoscut-o în Franța și în alte țări europene, telegraful optic a ieșit din circulație în anul 1850, fiind înlocuit cu telegraful electric. La apariția lui au contribuit mai mulți inventatori, dintre care amintim pe Francis Ronalds Ampère, William Cooke, Samuel Morse.

Aproape în același timp acești inventatori își brevetează invențiile lor. Cooke și Wheatstone în 1837 au brevetat aparatul de telegraf electric la Londra. Tot atunci William Alexander își brevetează aparatul în Scoția. (...) Samuel Morse își brevetează aparatul său la Paris (1838) și la Washington (1840). Ultimul, este inventator nu numai al aparatului ci și al limbajului codificat, utilizat mai târziu de telegraful electric și de cele fără fir, care îi poartă numele — alfabetul morse. În S.U.A., prima linie interurbană între orașele Washington și Baltimore a fost instalată în 1844, de către Samuel Morse.

Cincisprezece ani mai târziu, New York-ul a fost legat prin telegraf electric de San Francisco. În Europa, legătura între Anglia și Franța a fost instalată în 1850. Opt ani mai târziu, a fost montat primul cablu transatlantic, iar în 1860, o altă legătură unește Londra cu Indiile. În România încă de la începutul anului 1853 Iașii erau legați telefonic prin Cernăuți și Viena cu toate capitalele Europei.

II.3 Telegraful fără fir

Odată cu descoperirea undelor electromagnetice pe cale teoretică de către matematicianul englez, James Maxwell, și fizicianul german Heinrich Hertz, pe cale experimentală a fost posibilă proiectarea telegrafului fără fir.

La sfârșitul anului 1901, Marconi a reușit să transmită peste Atlantic un foarte scurt mesaj telegrafic: „s”. Abia peste șase ani, în 1907 s-a realizat transmiterea eficientă a telegramelor dincolo de Atlantic, ceea ce a condus la crearea rețelei intercontinentale, cu organizarea serviciului regulat de telegrafie între Europa, S.U.A. și Australia. La Constanța o stație TFF cu raza de acțiune de cca. 600 de kilometri a funcționat încă din 1905 ca dispecerat de urmărire a tuturor mișcărilor de nave din Marea Neagră.

III. Radioul

De la inventarea telegrafului fără fir până la inventarea radioului a fost numai un pas. Cercetătorul american Lee De Forest a descoperit în 1906 trioda, un element care permite detectarea mai bună din punct de vedere calitativ a undelor electromagnetice. Descoperirea triodei joacă un rol fundamental în dezvoltarea radioului și a telecomunicației. Prima încercare reușită de transmisie radiofonică a fost realizată de un inventator american, Fessenden, la sfârșitul anului 1906. Puțin mai târziu, în ianuarie 1910, De Forest a difuzat în direct de la Metropolitan Opera, un spectacol avându-l pe Caruso cap de afiș. De Forest a realizat, de asemenea, radiojurnale, prezentând în direct, rezultatele alegerilor prezidențiale din Statele Unite. Cu toate acestea, în lipsa unei difuzări pe scară largă a receptorilor (trioda nu fusese încă industrializată), dar mai ales în lipsa unei modalități de plată a programelor de *radio*, experiențele sale au fost marginalizate timp de zece ani. Abia în 1920 a început dezvoltarea radiodifuziunii datorită primului război mondial care a condus la industrializarea telegrafului fără fir și amatorilor care prin contribuția lor au transformat radiodifuziunea într-un mijloc de comunicare în masă. De exemplu, în noiembrie 1922, în S.U.A., nu existau decât cinci stații, începând cu decembrie timp de opt luni s-au înființat 450 de stații noi. Pe plan economic existența lor a fost asigurată de publicitate.

În România, primele experimente radiofonice au loc în 1925 în cadrul Institutului Electronic al Universității din București (...) Societatea Română de Radiodifuziune se înființează în martie 1928, sub denumirea inițială de Societatea de Difuziune Radiotelefonice din România. După un număr de experimente întreprinse în anul următor, din iulie 1930 intră în funcțiune la Băneasa primul post de emisie românesc, Radio București.

IV. Fonograful. Telefonul. Fotografia

Un alt mijloc de comunicare care folosește sunetul este fonograful. Prima realizare tehnică a fonografului i se datorează lui Léon Scott de Martinville. În 1857, el a construit un dispozitiv de înregistrare grafică a sunetului. Aparatul la care vor lucra în același timp, douăzeci de ani mai târziu, Thomas Edison în Statele Unite și Charles Cros în Franța, va primi încă o funcționalitate: restituirea înregistrărilor. După ce a fost folosit în diferite scopuri profesionale, în 1894, Edison se hotărăște să comercializeze fonograful ca instrument de divertisment. În istoria aparatelor de comunicare acest eveniment a constituit o plăcă turnată importantă. În 1895, apare primul fonograf casnic în America.

Cel mai reprezentativ mijloc de comunicare cu care suntem familiarizați în viața de zi cu zi., este *telefonul*. Apariția acestui mijloc de comunicare este legată de inventatorii Alexander Graham Bell și Elisha Gray care independent unul de altul au depus amândoi o cerere de brevet, în aceeași zi, 14 februarie 1876, la Washington. Istoria oficială a telefonului reține numai numele lui Bell, pentru că el va fi primul care va dezvolta și va comercializa legături telefonice punct cu punct, la un an după depunerea brevetului său.

Prima linie interurbană între Boston și Providence (50 km) a fost construită în 1880. Prima conversație telefonică între New York și Boston (1500km) a fost realizată în 1886. Linia New York — San Francisco a fost deschisă în 1919 și, abia în 1956 AT&T a instalat prima linie transatlantică. Răspândirea telefonului în Europa a fost mult mai lentă decât în Statele Unite. În 1935, mai puțin de 10% dintre

famiile franceze aveau un telefon. “La București s-a vorbit pentru prima data la telefon pe linia particulară celega între ele librăria și tipografia “Sosec” în 1883. Prima linieproprietate de stat se instalează în anul următor între Ministerul de Interne și Poșta Centrală, pentru ca în 1893 Capitala să posede 300 de posturi de telefon particulare” [4, p. 4].

Un alt mijloc de comunicare în masă care se adresează nu auzului, ci văzului, este fotografia, a cărei apariție stă la baza invenției cinematografului și ulterior în combinație cu electronica, a televiziunii. În 1816, Nicéphore Niepce realizează prima fotografie în Franța, printr-un procedeu pe care îl numește heliografie. Americanul George Eastman inventează fotografia de masa, a cărei utilizare devine dominantă. După 1881, Eastman pune la punct filmul simplu în bobină. El construiește un aparat ușor de manevrat pentru care propune un film, a cărei dezvoltare și multiplicare era asigurată pe cale industrială. La sfârșitul lui 1888, Eastman își lansează noul produs pe piață pe care îl denumește Kodak.

V. Cinematograful și televiziunea

Cel mai popular mijloc de comunicare în masa ca formă de divertisment a anilor `20—`30 ai secolului trecut a fost cinematograful. Istoria lui începe în 1895, când frații Lumière din Franța brevetează invenția lor, cinematograful. Ei realizează prima faimoasă proiecție de la Grand Café din Paris. Anul 1930 reprezintă punctul maxim al audienței cinematografulor în S.U.A. și Europa. Cu toate acestea, publicul cinematografulor anilor 1930 s-a schimbat profund. În epoca filmului mut, se acceptă ca publicul să-și exprime cu voce tare părerea asupra desfășurării filmului. Acesta permitea crearea unei legături între cei care împart aceleași emoții, formându-se astfel o comunitate de spectatori inițial străini față de alții. În epoca sonorului acest comportament este combătut de ceilalți spectatori. În acest fel, „publicul vorbăreț al filmului mut devine un public mut al filmului vorbitor” [5, p. 78]

Supraviețuirea și dezvoltarea filmului este legată în prezent de un alt mijloc de comunicare în masa audiovizuală — televiziunea. În anul 1923 apar primele prototipuri ale sistemelor de televiziune. Peste doi ani, Charles Jonkins, în S.U.A. și John Baird, în Anglia, au realizat primele demonstrații publice ale sistemelor de televiziune. Existau două sisteme diferite: televiziunea mecanică și televiziunea electronică. Abia după al doilea război mondial *televiziunea* a cunoscut o evoluție spectaculoasă. În anii `50 apare televiziunea color, tot atunciși face apariția televiziunea prin cablu.

În România, transmisiile de televiziune alb-negru au început abia în decembrie 1956, iar emisiunile color au așteptat sfârșitul anilor `80, pentru a putea fi introduse în casele românilor. După 1990, societatea românească a cunoscut o adevărată explozie în domeniul *mass-media*. La ora actuală există peste 10 posturi de televiziune națională, o sumedenie de posturi locale, în plus, România deține primul loc în Europa în ceea ce privește numărul abonaților la televiziunea prin cablu.

VI. Electronica și informatica

De electronică și informatică este legată cea mai revoluționară instituție a lumii tehnologice — calculatorul. Primul calculator electromecanic este construit de un telefonist, George Stibitz. Răspândirea calculatoarelor în întreaga lume a constituit baza creării rețelei Internet care a modificat simțitor structura informațională a tuturor mijloacelor de comunicare în masă. A apărut presa electronică, posturi de televiziune ce se folosesc de rețeaua *Internet* pentru a servi pe abonații săi, înfloresc *poșta electronică* și orice mijloc de informare în masă propune produsele sale mediatice prin website-uri de pe Internet.” Ritmul rapid de răspândire a calculatoarelor personale va continua, și, o dată cu el, perspectiva din ce în ce mai largă că, în viitor, calculatoarele vor deveni piatra de temelie a noilor mijloace de comunicare în masă” [6, p. 10].

Concluzii

După ce am încercat să prezentăm în ansamblu câteva aspecte istorice ale dezvoltării comunicării, constatăm că *mass-media* are o istorie destul de recentă, de la 170 de ani, perioadă în care, de la *mass-*

media locală, în prezent, s-a ajuns la mass-media globală. Apariția și dezvoltarea spectaculoasă au fost generate și dictate nu numai de cercetările științifice, căroră, totuși, datorăm toate aceste invenții, ci și de evoluția economică și socială a umanității care avea nevoie de un sistem mediator și de integrare, pentru a-i permite societății tehnologice o dezvoltare viabilă și complexă. Precum un organism care pentru existență și dezvoltare optimă are nevoie de un sistem de organe de simțuri și căi de transmitere a mesajelor culese din spațiul ambient, tot astfel și societatea umană are nevoie de un sistem de informare corespunzător. În această ordine de idei, mass-media simbolizează cele cinci simțuri ale omului și societății moderne.

Referințe bibliografice

1. PLATON. *Phaidros*. Trad. de G. Liceanu. București: Humanitas, 1993.
2. WELKER, M. Persoana. Persoană deschisă relațiilor cu alte persoane și funcția. Criza antropologiei în secolul XX. Trad. de V. Cristescu. In: *Teologia și Viața*. 1994, nr. 8-10, p. 34.
3. PREDA, R. Marea fărâmițare. In: *Renașterea*. 2000, nr. 6, p. 9.
4. PREDA, R. Comunicare și Comuniune. In: *Renașterea*. 1994, nr. 6-7, p. 4.
5. POPA, G. *Comuniune și înnoire în contextul secularizării lumii moderne*. Iași: Editura Trinitas, 2000.
6. PREDA, R. Recuperarea comunicării. In: *Renașterea*. 1995, nr. 5, p. 10.